

Mariano 'Chicho' Frúmboli:

“Ik verloor de essentie van de tango een beetje uit het oog”

In dit tweede en laatste deel van onze interviewreeks vertelt Mariano 'Chicho' Frúmboli over zijn jeugd, de ontwikkeling die hij doormaakte in de dans en het lesgeven, over zijn rol in het ontstaan van *tango nuevo* en over zijn visie op de toekomst van de tango.

TEKST EN FOTO'S:
SUSANNE MÜHLHAUS
VERTALING ANITA BRUS

Als je nu een milonga bezoekt, waar hecht je dan grote waarde aan?

“Nou, ik herinner mij nog precies het moment waarop ik meer dan vijftien jaar geleden naar Club Almagro ging, een beroemde milonga in Buenos Aires. Ik ging daar vijf maanden achtereen elke zondag naar toe zonder ook maar een keer te dansen. Er was daar zo'n sterke energie, dat ik mij niet op de dansvloer kon begeven. Die energie 'drukte' zo op de ruimte dat ik voelde dat het hier niet alleen ging om dansen, maar om nog iets anders wat er speelde. Tegenwoordig ga ik meer ongedwongen naar een milonga. Ik ben onconventioneel, maar ik hecht wel waarde aan

respectvolle omgang met elkaar. Als ik een vrouw ten dans vraag, dan doe ik dat niet zoals men dat veertig jaar geleden deed, want wij leven tegenwoordig in 2014. Maar ik doe het wel respectvol. Dat wil ik ook graag aan mijn leerlingen overbrengen.”

Wie heeft als het om lesgeven gaat de grootste invloed op je gehad?

“Gustavo Naveira is zonder meer de belangrijkste persoon. Als hij er niet geweest was zou men tegenwoordig niet zo dansen. Vroeger was een sacada bijvoorbeeld niet meer dan een trapje tegen het been van de vrouw. Maar Gustavo legde dit heel anders uit. Voor mij is hij de laatste grote Maestro in de huidige tangowereld. Door de benadering van Gustavo Naveira en Fabian Salas veranderde voor mij niet alleen de tango, maar mijn hele leven. Opeens zag ik veel dingen anders. Die verandering was voor mij een shock, een behoorlijk

heftige slag. Het opende een panorama aan mogelijkheden om iets voor elkaar te krijgen, om iets te creëren wat ik tot die tijd niet voor mogelijk had gehouden.

Tot dan had ik bij behoorlijk veel mensen tangoles gevolgd. Niemand had mij laten zien dat de tango zo open was. Toen ik de omvang van die vrijheid onder ogen zag met mijn achtergrond als creatief mens – ik teken graag, maak muziek en theater – had die een enorme aantrekkingskracht op mij. Zo erg dat ik de draad kwijt raakte. Het scheppen van iets nieuws en het uitleven van creativiteit nam mij volkomen in beslag. Als mij iets karakteriseert dan is het die scheppingsdrang en niet de beweging en de muzikaliteit. Doordat ik mij zo bezighield met nieuwe technieken en mogelijkheden van de beweging verloor ik de essentie van de tango een beetje uit het oog. De essentie die te maken heeft met de communicatie tussen man en vrouw, met het hart, het gevoel en de dialoog.”

In een interview met Milena Plebs dat in 2009 verscheen in El Tanguata zei je al: “Er is wat gebeurd met de lessen die ik geef. Ik kon dat wat ik wou overbrengen niet onderwijzen. Ik ging helemaal op in iets nieuws creëren omdat ik een nieuw tijdperk van de ontwikkeling van beweging zag. Ik raakte de draad kwijt en kon de tanguero die ik in mij had niet meer overbrengen.”

“Sinds die tijd heb ik mijn manier van lesgeven veranderd en probeer ik dat over te brengen wat ik eerder uit het oog verloren was. In 2009 dacht ik al na over die situatie en wilde ik meer begrijpen dan wat ik zelf actief deed. Want ik voelde dat ik gewoon op een bezeten manier mijn creativiteit aan het uitleven was. Rond de creativiteit van Gustavo en Fabian ontstond een heel nieuwe generatie tango-dansers die hun weg volgden. Daarom noemde men dit ook de nieuwe golf van 'tango nuevo'. Het was een andere tango, maar men kopieerde de uiterlijke vorm,

Chicho & Juana Sepúlveda tijdens een workshop

de stijl. Daarom zei ik dat ik de draad kwijt raakte. Men begreep niet wat er zich innerlijk afspeelde.”

In hoeverre is de tango nuevo een andere tango, afgezien van de open omhelzing?

“Voor mij is de *tango nuevo* nu al 'tango viejo', oude tango. Voor mij bestaat het niet op die manier. Er was *tango nuevo* op een bepaald moment, maar voor mij heeft die nooit bestaan omdat ik gewoon altijd alleen maar tango heb gedanst. De mensen hebben mij in die hoek geplaatst. Ik heb nooit gezegd dat ik *tango nuevo* danste, integendeel.”

Maar je hebt de tango nuevo mede gecreëerd, je hebt aan het ontstaan ervan meegewerkt.

“Misschien heb ik er aan meegewerkt. Ik geloof dat het eerder zo was dat ik niet in de parameter van de traditionele tanguero's paste en dat ik mij buiten die kring begaf. Ze lieten mij niet binnen in die traditionele tanguerokring. Tegelijkertijd dook Gotan Project op en Tanghetto, elektronische bands en ensembles, met wie ik ook samenwerkte omdat ik nieuwsgierig was naar andere muziek. Daarmee werd ik definitief in die hoek geplaatst.”

Daarbij draag je andere kleding waardoor je je ook op die manier onderscheidt van de traditionalisten.

“Dat was al het geval voor het dansen van 'elektrotango's'. Ik ben mijn hele leven al zoals ik nu ben. Ik kan je een foto laten zien van toen ik 14, 15 jaar oud was. Ik heb een gevoel voor esthetiek, kleeid mij graag goed, ook wanneer dat soms niet zo lijkt. Ik wil mij goed voelen in wat ik

aan heb. Als een hemd of broek niet lekker zit, trek ik het niet aan. Ik draag geen stropdas en kam mijn haar niet zoals Gardel. Zo ben ik niet. Het leven van tegenwoordig is immers volkomen anders. Ik wilde ook niet in de tangowereld verschijnen en dingen bewust veranderen; ik week gewoon af! Niet in mijn eigen wereld, maar binnen de tangowereld was ik inderdaad anders. In die tijd was dat een gesloten wereld; tegenwoordig is die open. Vroeger waren er weinig jongeren die de tango dansten. Je ging niet naar de tango met cowboylaarzen, een mouwloos hemd, tatoeages, lang haar; zoals ik er altijd al uitzag. Waarop men zei: 'Ah, Chicho, die ziet er anders uit, hij kleedt zich slecht, hij danst anders dan wij; dat is geen tango! In welke laatje stoppen we hem? Tanghetto, Gotan Project, ah, hij doet *tango nuevo*.' Anders. Klaar! Zo word je gewoonweg bestempeld. Dat voelde ik. Daarom ging ik naar Parijs. Ik voelde dat de tangodansers in Argentinië een dikke

muur om mij heen bouwden. Toen ik naar Europa kwam, vooral in Parijs rond 1998, ontving men mij met open armen! Ze gaven mijn creativiteit de ruimte. En omdat zij mij ruimte gaven bleef ik bijna tien jaar in Parijs. Daar kon ik doen waar ik zin in had, zonder dat ik rekening moest houden met de kritische blik van anderen."

Dan heb je in zekere zin de geschiedenis van de tango herhaald! De tango moest ook eerst naar het buitenland worden geëxporteerd, naar Parijs gaan, om thuis te worden erkend. Maar laat ons nog even op jouw manier van lesgeven terugkomen. Wat is concreet veranderd sinds 2009?

"Ik ben enigszins teruggekeerd naar basiszaken van de tango, dus naar de communicatie en naar de dialoog die er tussen danspartners moet zijn, of het nou om een man of vrouw gaat. En de aanpassing van het lichaam die daarbij

hoort. Wij zijn nu deze weg ingeslagen en hechten meer waarde aan subtiele zaken dan aan de beweging en gecompliceerde figuren. In de tango hebben minimalistische zaken, leiding en een subtiele en niet overdreven communicatie zonder woorden een grote betekenis. Dat verhoogt het dansniveau. Natuurlijk kan ik met mijn lichaam overdreven leiden. *Tango nuevo* heeft dat overdrevene. Men beschikte niet over voldoende technische capaciteiten en overdreef zijn leidende rol zodat de vrouwelijke danspartner het begrijpen kon. De tango is echter precies het tegendeel van overdrijving; we begrijpen elkaar slechts met twee woorden. Het thema is subtiliteit – veel zeggingskracht door weinig te zeggen en niet te veel te doen – om daarmee slechts een ding uit te drukken. Wat mij bevalt aan de tango is de communicatie op dit niveau. Voor mij is de kwaliteit en de finesse van de beweging bijzonder belangrijk. In elke kunstvorm schuilt de meeste ziel en het meest reine in het subtiele. Het kleinste heeft een sterke werking. Kijk maar naar van Gogh: twee of drie lijnen hebben bij hem een geweldige uitwerking. Ik houd ook erg van Dalí die ook zo'n gek was die met een paar penseelstreken veel bereikte. In de tango hoeft men ook niet veel te doen, in tegendeel."

Speelt kunst voor je hele familie een belangrijke rol?

"Ik teken graag, dat heb ik altijd al graag gedaan. Mijn vader was leraar in beeldende kunsten. Hij woont in BsAs, tekent en schildert geweldig, ook nu nog op zijn 78ste.

Ik heb een jongere zus die ook een kunstzinnig beroep heeft. Zij is in Argentinië een heel bekende make-up kunstenaar. Bij ons thuis was er altijd muziek. Ik luisterde voor het eerst naar

Chicho met Eugenia Parrilla tijdens een concert van Narcotango in Suecia - de eerste tour van de groep in Europa.

Piazolla toen ik tien of elf jaar was. We hadden een groot huis waarin een kamer was waarin alleen naar muziek geluisterd werd. Mijn vader haalde een Scotch whisky en ging dan in die kamer zitten om naar muziek te luisteren. Hij hield van Piazzolla: de enige tango bij ons thuis. Wij groeiden op in een ouderlijk huis dat door de Beatles enzovoort werd beïnvloed. Mijn

Hoe heeft je dans zich in de loop van al die jaren ontwikkeld met je verschillende vrouwelijke danspartners?

Hetgeen waarover ik al sprak met betrekking tot de precisie, muzikaliteit en communicatie, de interpretatie van de vorm, is in voortdurende verdere ontwikkeling. Van mijn eerste vrou-

"Ik zeg nu: de tango is gisteren, nu en altijd! Voor mij bestaat er slechts een tango. Er bestaat geen *tango nuevo*, tango viejo, traditionele tango. Alles is voor mij tango. Voor mij is er slechts één tango die alles behelst."

Welke kant gaat de tango wat jou betreft uit?

"Ik heb meebeleefd hoe de tango in de loop van de jaren is veranderd en afhankelijk is van modes. Toen ik jaren geleden met tangodansen begon, was de traditionele tango 'in'. Toen kwam rond het jaar 2000 de *tango nuevo* op en werden er wereldkampioenschappen en marathons aangekondigd. Op het moment zie ik dat de tango zich opnieuw op het verleden richt. Het is traditioneler geworden in vergelijking tot vijf jaar geleden, met modernere delen omdat er meer bewegingen zijn. Mijn voorspelling voor de komende vijf of zes jaar is dat er meer tangoshows zullen komen. Tegenwoordig zijn er veel tangodansers uit andere kunstrichtingen zoals theater en muziek, en deze mensen zullen de behoefte voelen zich op een andere manier uit te drukken. Dat zullen ze dan doen in shows waar niet zo zeer traditionele tango wordt gedanst, maar een meer moderne tango. Je ziet dat nu ook al, bijvoorbeeld bij Milena Plebs die drie jaar geleden een heel bijzondere show opvoerde die niet traditioneel was, maar wel tango. Er was een ouder paar dat traditioneler danste en de show bestond uit dans, niet alleen tango.

Mijn weg in de tango is die van de verdere ontwikkeling. Als ik mij ervan bewust zou worden dat ik alles over de tango wist, zou ik ophouden met dansen."

“Ik zeg nu: de tango is gisteren, nu en altijd! Voor mij bestaat er slechts een tango. Er bestaat geen tango nuevo, tango viejo, traditionele tango”

ouders zijn van 1936 en 1937. Mijn vader speelde zelf gitaar. Er was bij ons thuis al in mijn kindertijd een sterke betrokkenheid bij kunst. Het was het fundament waarop ik later gevormd werd. Op mijn dertiende leerde ik drums spelen en was ik lid van een rockband. Met tangodansen begon ik in 1993, op mijn drieëntwintigste. Tot 1996 speelde ik nog drums, maar daarna ben ik met alles, theater en muziek, opgehouden. Ik besloot me uitsluitend aan de tango te wijden. Toen begon ik met reizen. Tegenwoordig teken ik alleen nog thuis en maak ik muziek als hobby. Met de huidige technologie kun je immers thuis orkesten simuleren."

welijke danspartner tot nu zal ik altijd zeggen: de laatste is de beste. Eugenia (Parrilla) en ik waren een ongelooflijk danspaar; het was een heel belangrijke creatieve periode en een belangrijke tijd voor de tango en voor de toenmalige generatie. Zij was de beste danspartner die ik in die tijd had. Tegenwoordig is Juana (Sepúlveda) mijn beste danspartner. Over tien jaar misschien weer iemand anders."

Nog even terugkomend op tango nuevo: wat is de tango van nu als de tango nuevo 'de tango van gisteren' is?

De rockband La Prosa, waarvan Chicho (tweede van rechts) de drummer, 1988